

HISTORIA WZGÓRZA WAWELSKIEGO

Zamek Królewski na Wawelu

Wawel – wapienna skała jurajska, dominująca w panoramie Krakowa (około 228 m n.p.m.), uformowała się około 150 milionów lat temu. Wzgórze nad Wisłą, wśród wód i mokradeł, było bezpiecznym miejscem dla osiedlającej się tu od epoki paleolitu ludności. Zapewne od VII stulecia n.e. byli to Słowianie. Wczesnośredniowieczne legendy mówią o zamieszkującym wawelską jaskinię strasznym smoku, o jego pogromcy Kraku i córce tegoż Wandzie, która rzuciła się do Wisły, nie chcąc oddać ręki niemieckiemu rycerzowi.

W końcu pierwszego tysiąclecia n.e. Wawel zaczął odgrywać rolę ośrodka władzy politycznej. W w. IX był głównym grodem plemienia Wiślan. Pierwszy historyczny władca Polski Mieszko I z rodu Piastów (około 965-992), jak również jego następcy: Bolesław Chrobry (992-1025) i Mieszko II (1025-1034) obrali Wawel na jedną ze swych siedzib. W tym okresie Wawel należał do najważniejszych polskich ośrodków chrześcijaństwa. Na wzgórzu pojawiły się pierwsze przedromańskie i romańskie budowle sakralne, wśród nich, po utworzeniu w roku 1000 biskupstwa krakowskiego, kamienna katedra. Znaczącym ośrodkiem polityczno-administracyjnym państwa stał się Wawel za panowania Kazimierza Odnowiciela (1034-1058). Jego syn, Bolesław Śmiały (1058-1079), rozpoczął budowę drugiej z kolei romańskiej katedry, którą ukończył dopiero Bolesław Krzywousty (1102-1138). Książę ten, w testamencie z r. 1138, dzieląc Polskę na dzielnice, wyznaczył Kraków na siedzibę księcia-seniora. W r. 1291 Kraków z Wawelem przeszedł okresowo pod czeskie panowanie, a Wacław II z rodu Przemyślidów ukoronował się w gnieźnieńskiej katedrze na króla.

W r. 1306 wkroczył na Wawel książę kujawski Władysław Łokietek (1306-1333), który w r. 1320 ukoronował się w krakowskiej katedrze. Była to pierwsza odnotowana historycznie koronacja polskiego władcy na Wawelskim Wzgórzu. W tym czasie, za sprawą Łokietka, rozpoczęto budowę trzeciej w tym miejscu, gotyckiej katedry, rozbudowano zamek, drewniano-ziemne fortyfikacje zastąpiono murowanymi. Grób Łokietka w katedrze zapoczątkował krakowską nekropolię polskich władców. Ostatni z rodu Piastów, Kazimierz Wielki (1333-1370) doprowadził Wawel do niebywalej świetności. W rozbudowanym gotyckim zamku miały miejsce w r. 1364 zaślubiny wnuczki króla Kazimierza Elżbiety z cesarzem Karolem IV. Z tej okazji odbył się słynny zjazd królów i książąt, podejmowanych następnie przez bogatego mieszczanina Wierzyńka.

Katedra krakowska

Wprowadzenie na tron w r. 1385 Jadwigi z rodu węgierskich Andegawenów i jej małżeństwo z księciem litewskim Władysławem Jagiełłą (1386-1434) zapoczątkowały kolejny okres świetności Wawelu. Na dworze królewskim zatrudniano obok miejscowych i zachodnioeuropejskich artystów, także malarzy ruskich. Za panowania Kazimierza Jagiellończyka (1447-1492) sylwetę wzgórza wzbogaciły m.in. wysokie ceglane baszty: Złodziejska, Sandomierska i Senatorska. Na dworze tego władcy działali pierwsi w Polsce humaniści, nauczyciele jego synów: historyk Jan Długosz i Włoch Filip Kallimach.

Wawel - krużganki

Renesans w wersji włoskiej wkroczył na Wawel na początku w. XVI. Król Aleksander (1501-1506) i jego brat Zygmunt I Stary (1506-1548) wzniesli na miejscu gotyckiej rezydencji nowy pałac, ukończony około r. 1540, imponujący rozległym dziedzińcem z kolumnowymi arkadami. Mecenat artystyczny Zygmunta zaznaczył się trwale również w katedrze, przez wzniesienie rodowej kaplicy, zw. dziś Zygmuntowską, dziele florentczyka Bartłomieja Berrecciego oraz licznym fundacjom, m.in. wielkiego dzwonu nazwanego na cześć króla „Zygmunt”.

Ścisłe kontakty artystyczne i kulturalne z Włochami umocniło małżeństwo króla z księżniczką Boną Sforza w r. 1518. Obok artystów włoskich dla Zygmunta pracowali również niemieccy architekci, snycerze, malarze i odlewnicy. Ostatni z Jagiellonów, Zygmunt II August (1548-1572) wzbogacił wnętrza zamkowe o znakomitą kolekcję arrasów, tkanych w Brukseli. W „złotym” okresie kultury polskiej Wawel stał się jednym z głównych w Europie ośrodków humanizmu. Wyraźnie też w dziejach Wawelu zaznaczyło się panowanie Zygmunta III Wazy (1587-1632). Po pożarze zamku w r. 1595 król odnowił spalone skrzydło budowli w stylu wczesnobarokowym. Przeniesienie się dworu monarszego do Warszawy spowodowało powolne, lecz stałe pogarszanie się kondycji zamku. Monarchowie przebywali w Krakowie tylko okazjonalnie. Zaniedbaniom próbowano zaradzić podejmując naprawy za czasów Jana III Sobieskiego, Wettinów oraz Stanisława Augusta.

Po utracie przez Polskę niepodległości w r. 1795 wojska państw zaborczych: Rosji, Prus i Austrii kolejno okupowały Wawel, który ostatecznie przeszedł w ręce Austriaków. Nowi gospodarze zamienili zamek i część innych budynków świeckich na lazaret wojskowy, a niektóre budynki, w tym także kościoły, wyburzono. Po okresie Wolnego Miasta Krakowa (1815-1846) wojsko austriackie ponownie zajęło Wawel, przekształcając go w panującą nad miastem cytadelę. Uchwałą Sejmu Galicyjskiego z r. 1880 ofiarowano zamek na rezydencję cesarzowi Franciszkowi Józefowi I; armia austriacka opuściła wzgórze w latach 1905-1911. Na przełomie w. XIX i XX przeprowadzono gruntowne odnowienie katedry, a nieco później rozpoczęto wieloletnią, trwającą kilka dziesięcioleci, konserwację zamku królewskiego.

W odrodzonej w r. 1918 Polsce zamek pełnił funkcję reprezentacyjnej rezydencji głowy państwa oraz muzeum wnętrz historycznych. W okresie niemieckiej okupacji

Polski na Wawelu mieszkał hitlerowski generalny gubernator Hans Frank. Cenniejsze eksponaty, w tym arrasy i miecz koronacyjny „Szczербieć” Polacy zdążyli wywieźć do Kanady, skąd powróciły dopiero w latach 1959-1961. Obecnie gospodarzami wzgórza są: Zamek Królewski na Wawelu – Państwowe Zbiory Sztuki oraz Zarząd Bazyliki Metropolitalnej na Wawelu.